

Mirosław J. Leszka <https://orcid.org/0000-0003-2643-4520>
Uniwersytet Łódzki
e-mail: miroslaw.leszka@uni.lodz.pl

Faresmanes, postrach Persów

Pharesmanes, the Terror of the Persians

Abstrakt

Uchwytana w źródłach kariera Faresmanesa z Lazyki trwała ok. dwudziestu pięciu lat. Najbardziej znany jej etap przypada na wojnę Bizancjum z Persją w latach 502-506. Udział w wojnie Faresmanes zaczynał prawdopodobnie jako *comes rei militaris*, natomiast kończył jako *magister militum* (być może *praesentalis*). W 506 r. był obecny podczas negocjacji pokojowych z Persami, kierowanych przez Celera, magistra *officiorum*. Za panowania Justyna I powierzono mu misję usunięcia antychalcedońskiego biskupa Edessy Pawła i działania przeciw tamtejszemu środowisku monofizyckich mnichów. Swoją karierę kończył jako poseł Justyna I do Persów.

Faresmanes miał opinię znakomitego żołnierza i zwycięskiego wodza, którego bali się przeciwnicy.

Abstract

This article is devoted to Faresmanes, a native of Lazica, captured in the sources primarily during the Byzantine war with Persia of 502-506. He probably began the war in the rank of *comes rei militaris* and concluded it as *magister*

---

* Niniejszy tekst powstał w ramach projektu sfinansowanego z środków Narodowego Centrum Nauki, przyznanych na podstawie decyzji nr DEC-2018/31/B/HS3/03038 (Wschodniorzymskie elity wojskowe od Teodozjusza II do Anastazjusza I (408-518). Studium społeczno-polityczne).

militum (perhaps *praesentalis*) and he was present during the following peace negotiations with the Persians, led by the *magister officiorum* Celer. During the reign of Justin I, he was tasked to remove the anti-Chalcedonian bishop of Edessa, Paul, and suppress the community of monks there, who also were hostile to the decisions of the Council of Chalcedon. He ended his career as Justin I's envoy to the Persians.

Faresmanes had a reputation of an excellent soldier and a victorious leader who was feared by opponents.

Słowa kluczowe: Faresmanes, Bizancjum, Persja, Anastazjusz I, Justyn I

Keywords: Pharesmanes, Byzantium, Persia, Anastasius I, Justin I

Faresmanes, wódz bizantyński, którego działalność odnotowana została w związku z kilkoma wydarzeniami w pierwszych trzech dekadach VI w., nie jest postacią, która przyciągała uwagę uczonych, co ze względu na skromną bazę źródłową go dotyczącą, nie musi budzić specjalnego zdziwienia¹. Wydaje się jednak, że ze względu na rolę, którą odegrał on w czasie wojny bizantyńsko-perskiej z 503-506 oraz w latach tuż po jej zakończeniu, jak również z tego powodu, iż w późniejszym czasie powierzano mu zadania w istotnych sprawach w sferze religijnej i dyplomatycznej warto bliżej przyjrzeć się jego działalności.

Nasza wiedza o Faresmanesie sprzed wojny bizantyńsko-perskiej jest niezwykle skąpa. Nie wiemy więc ani kim byli jego rodzice, ani kiedy się urodził. W tej drugiej kwestii dysponujemy pewną, choć niezbyt precyzyjną, wskazówką. Otóż Pseudo-Zachariasz Retor, wzmiankując jego udział w negocjacjach pokojowych z Persją w 527 r., określa go mianem: *old man Farzman*², co pozwala na domniemanie, że miał w tym czasie przynajmniej około pięćdziesięciu lat³. Oznaczałoby to, że urodził najpóźniej w połowie lat siedemdziesiątych V w.,

¹ Podstawowe informacje na temat Faresmanesa (Φαρεσμανής, Φαρασμανής, Φαρισμανής): J.R. Martindale, *Prosopography of the Later Roman Empire*, t. II. A.D. 395-527, Cambridge 1980, s. 872-873 (s.v. *Pharesmanes* 3); [dalej *PLRE II*]; Ł. Jarosz, *Wschodniorzymscy magistrowie militum w latach 395-527. Studium prosopograficzne*, Kraków 2017, s. 291-293 (niepublikowana praca doktorska).

² *The Chronicle of Pseudo-Zachariah Rhetor Church and war in late Antiquity*, VIII, 5a, transl. G. Greatrex, R. R. Phenix, C.B. Horn, introd. S. Brock, W. Witakowski, Liverpool 2011 [dalej: Pseudo-Zachariasz].

³ Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, że określenie pięćdziesięciolatka mianem człowieka starego jest rzadkością; patrz: A.-M. Talbot, *Old Age in Byzantium*, „Byzantinische Zeitschrift” 1984, t. 77, s. 268.

choć zapewne stało się to wcześniej, może w latach sześćdziesiątych bądź nawet pięćdziesiątych. Na takie datowanie narodzin Faresmanesa wskazuje fakt, że jego wnukowie, Leoncjusz i Rufinus, na przełomie lat trzydziestych i czterdziestych VI w, byli ludźmi dorosłymi, mającymi za sobą na tyle duże doświadczenie militarne, że powierzono im odpowiedzialne stanowiska wojskowe (najpewniej byli magistrami *militum in vacans*)⁴.

O ile jedynie bardzo orientacyjnie możemy datować narodziny Faresmanesa, to jeśli chodzi o region, z którego się wywodził, nasza wiedza jest dość konkretna. Prokopiusz z Cezarei donosi, że pochodził on z Kolchidy⁵, zaś piszący w początkach IX w. Teofanes widzi w nim mieszkańca Lazyki⁶. Nie ma sprzeczności pomiędzy tymi przekazami. Oba mówią o tym samym obszarze położonym u zachodnich podnóży Kaukazu, nad Morzem Czarnym. Trzeba więc przyjąć, że z pochodzenia był Faresmanes Lazem.

Choć nie mamy żadnych na ten temat informacji źródłowych, to Faresmanes musiał obrać drogę kariery wojskowej. Świadczy o tym fakt, że w początkach wojny bizantyńsko-perskiej pełnił jakąś funkcję dowódczą, najpewniej był *comes rei militaris*⁷, której zapewne nie otrzymałby bez wcześniejszego wojskowego doświadczenia.

Wojna z Persją⁸

Nie jest moim celem analizowanie losów zmagania bizantyńsko-perskich w latach 502-506, lecz jedynie zwrócenie uwagi na udział w nich bohatera

---

⁴ J.R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, vol. III, A.D. 522-641, Cambridge 1992 [dalej: *PLRE III*], s. 773 (s.v. *Leontius 2*); s. 998-999 (s.v. *Rufinus 2*).

⁵ Procopius, *History of the Wars*, I, 8.3, transl. H. B. Dewing, t. I, London 1914 (dalej: Prokopiusz).

⁶ *Theophanis Chronographia*, AM 5997, rec. C. de Boor, vol. I, Lipsiae 1883 (dalej: Teofanes).

⁷ *PLRE II*, s. 872. Na czele wojsk, które zmagać się miały z Persami, postawieni zostali Areobind, Hypacjusz, siostrzeniec cesarza i Patrycjusz. Faresmanes wymieniony jest w źródłach jako jeden z dowódców niższego szczebla, obok Patrycjola i jego syna Witaliana, Justyna, przyszłego cesarza oraz Romana (Prokopiusz, I, 8.1-3; Teofanes, AM 5997; cf. Pseudo-Zachariasz, VII, 4g; John the Lydian, *On powers, or, The magistracies of the Roman state*, III, 53, introduction, critical text, translation, commentary, and indices by A.C. Bandy, Philadelphia 1983).

⁸ Na temat wojny bizantyńsko-perskiej: R.C. Blockley, *East Roman Foreign Policy. Formation and Conduct from Diocletian to Anastasius*, Leeds 1992, s. 90-91; G. Greatrex, *Rome and Persia at war, 502-532*, Leeds 1998, s. 73-119; B. Dignas, E. Winter, *Rome and Persia in late Antiquity. Neighbours and rivals*, Cambridge 2007, s. 37, 100-106; F.K. Haarer, *Anastasius I. Politics and empire in the late Roman world*, Cambridge 2006, s. 47-65; M. Meier, *Anastasios I. Die Entstehung des Byzantinischen Reiches*, Stuttgart 2009, s. 194-222 (tam dalsza literatura).

artykułu. Pierwszym epizodem (504 r.), w którym zapisał się Faresmanes, było zorganizowanie – podczas nieobecności pod Amidą⁹ sił dowodzonych przez Hypacjusza i Patrycjusza, którzy udali się z odsieczą dla Areobinda – wraz z Teodorem, innym z bizantyńskich wodzów, zasadzki na Persów, obrońców Amidy. Wodzowie bizantyńscy dysponowali oddziałem liczącym 500 żołnierzy. Chcąc wywabić z Amidy Persów, którzy mieli kłopoty aprowizacyjne, Bizantyńczycy przypędzili w poblize miasta stado owiec, sami natomiast się ukryli. Gdy Persowie zobaczyli zwierzęta, zebrali oddział liczący czterystu żołnierzy, którzy mieli je zagarnąć i przypędzić do miasta. W czasie realizacji tego planu Persowie zostali zaskoczeni przez Bizantyńczyków i pokonani. W ręce Faresmanesa i Teodora dostał się m.in. perski dowódca (*marzban*), który zobowiązał się do wydania Bizantyńczykom Amidy. Z powodu oporu obrońców twierdzy obietnica nie została spełniona. W konsekwencji czego Faresmanes i Teodor polecieli stracić marzbana¹⁰. Być może opisany epizod przyczynił się do sformułowania opinii o waleczności Faresmanesa i strachu, który miał budzić wśród Persów. Opinię taką znajdujemy u Pseudo-Zachariasza: *warlike Farzman was victorious in battle a number of times, and was famous and feared by the Persians, whose name made them tremble, and whose activities destroyed them and weakened them, and they were found to be cowards and fell before him*¹¹.

⁹ Na temat losów bizantyńskiego oblężenia Amidy, jednego z najważniejszych epizodów wojny z Persami patrz m.in.: G. Greatrex, *Rome*, s. 83-115; N. Lenski, *Two Sieges of Amida (AD 359 and 502-503) and Experience of Combat in the Late Roman Near East*, [w:] *The Late Roman Army in the Near East from Diocletian to the Arab Conquest*, Oxford 2007, s. 219-236; M. Meier, *Anastasios I*, s. 194-201.

¹⁰ *The Chronicle of Pseudo-Joshua the Stylite*, 56, transl., comm., introd. F.R. Trombley, J.W. Watt, Liverpool 2000 [dalej: Pseudo-Jozue]; o Teodorze patrz: *PLRE II*, s. 1095 (s.v. *Theodorus 53*). W nauce toczy się dyskusja, czy przedstawiony epizod nie jest tym samym, o którym opowiada Prokopiusz (I, 9.5-17); cf. Pseudo-Zachariasz, VII, 5a. Wydaje się, że ze względu na istotne szczegóły (jak liczba perskich żołnierzy czy określenie godności perskiego dowódcy), odróżniające te dwie narracje, rację mają ci uczeni, którzy uważają, że Pseudo-Jozue przedstawia inne wydarzenia niż to wzmiankowane przez Prokopiusza. Tak np. F.R. Trombley, J.W. Watt – Pseudo-Jozue, s. 68, przyp. 324. Przeciwnie zdanie np. G. Greatrex, *Rome*, s. 98-99; F.K. Haarer, *Anastasios I*, s. 59.

¹¹ Pseudo-Zachariasz, VII, 5a. Podobną uwagę o militarnych zdolnościach Faresmanesa znajdujemy u Prokopiusza, który pisze o nim – bez żadnego uzasadnienia ani kontekstu, pozwalającego na wyciągnięcie takiego wniosku – *światny żołnierz* (Prokopiusz, I, 8.3: *διαφερόντως δὲ ἀγαθὸς τὰ πολέμια*; tłum. Prokopiusz z Cezarei, *Historia wojen*, t. I, *Wojna z Persami i Wandalami*, z języka greckiego przełożył, wstępem poprzedził, komentarzem opatrzył D. Brodka, Kraków 2013, s. 26). Ta pozytywna ocena Faresmanesa, którą sformułował Prokopiusz, na tle jego generalnie negatywnej oceny wodzów bizantyńskich, uczestniczących w tej wojnie (I, 8.20) musi

Po zakończeniu działań roku 504 Faresmanes wraz ze swoimi ludźmi ruszył, jak donosi Pseudo-Jozue, na zimowe leża, do Apamei¹², zaś inni wodzowie udali się do Antiochii (Areobind), Melitene (Patrycjusz), Damaszku (Teodor) i Mabbug (Kaliopiusz), z kolei Celer miał udać się do Konstantynopola.

W roku następnym Faresmanes został wysłany do Edessy. Tutaj doszło do wydarzenia, które było apogeum jego kariery wojskowej. Jak pisze Pseudo-Jozue: *Pharazman [...] received the appointment from the emperor of army commander in the place of Hypatius*¹³. Literalnie z tego przekazu wynika, że Faresmanes został następcą Hypacjusza i otrzymał piastowane przez niego stanowisko – *magistra militum praesentalis*¹⁴. Przekaz Pseudo-Jozuego wzbudził wśród uczonych wątpliwości. Zwrócono uwagę na fakt, że Hypacjusz został odwołany do Konstantynopola już w końcu roku 503 i zastąpiony wówczas przez Celera, *magistra officiorum*¹⁵. Faresmanes nie mógł być więc jego następcą. Wskazywano natomiast, że w rzeczywistości tym, kogo on zastąpił, był Areobind, który odwołany został do Konstantynopola prawdopodobnie pod koniec 504 r., by objąć konsulat roku 505. Jako jego następcą Faresmanes miał zostać magistrem *militum per Orientem*. Takie bowiem stanowisko zajmował Areobind przed swoim odwołaniem¹⁶. Pogląd ten zyskał uznanie u części badaczy¹⁷. Spotkał się jednak

---

zastanawiać. W literaturze wskazuje się, że krytyka wobec wodzów Anastazjusza pochodzi od autorów piszących w czasach Justyniana I. Cf. G. Greatrex, *Rome*, s. 75-76; F. Haarer, *Anastasius*, s. 58. Faresmanes, co prawda był jednym z nich, ale pozostał w służbie cesarskiej za panowania Justyna I, natomiast jego wnukowie służyli Justynianowi i może byli znani Prokopiuszowi, który nie dość, że pisze, iż *dokonali chwalebnych czynów w walce z wrogiem* (Prokopiusz, IV, 20.19), to przy tej okazji wspomina również ich dziadka Faresmanesa. Możliwe, że Prokopiusz, mając wiedzę o losach Faresmanesa i jego potomków uznał, że nie ma powodów, aby nie wspomnieć o wojennej sławie, którą ten miał się cieszyć za czasów Anastazjusza.

¹² Pseudo-Jozue, 87.

¹³ Pseudo-Jozue, 88.

¹⁴ O Hypacjuszu, patrz m.in.: *PLRE II*, s. 577–581 (s.v. *Fl. Hypatius* 6); G. Greatrex, *Flavius Hypatius, quem vidit validum Parthus sensitque timendum. An investigation of his Career*, „Byzantion” 1996, t. 66, s. 120-142; M. Meier, *Flavius Hypatios: der Mann, der Kaiser sein wollte*, [w:] *Verwandschaft, Name und soziale Ordnung (300-1000). Kinship, Name, and the Social Order (300-1000)*, ed. St. Patzold, K. Ubl, Berlin-Boston 2014, s. 73-96.

¹⁵ Pseudo-Jozue, s. 108, przyp. 503.

¹⁶ *PLRE II*, s. 144, 578, 873. O Areobindzie patrz szerzej: *PLRE II*, s. 143-144 (*Fl. Areobindus Dagalaiphus Areobindus 1*); Ch. Begass *Die Senatsaristokratie des oströmischen Reiches, ca. 457-518. Prosopographische sozialgeschichtliche Untersuchungen*, München 2018, s. 86, 362-368; M.J. Leszka, *Flawiusz Areobind – wódz jednej wojny*, „Balcanica Posnaniensia” 2020, t. 27, s. 5-16

¹⁷ Np. Ł. Jarosz, *Wschodniorzymscy*, s. 292.

z krytyką takich uczonych, jak G. Greatrex¹⁸ czy F.R. Trombley i J.W. Watts¹⁹. Według tych ostatnich nie ma powodów wątpić w przekaz Pseudo-Jozuego ze względu na to, że jest on dokładny *in assigning titles to the military officers, even where he fails to define their precise working relationships*²⁰. Zwrócili oni również uwagę na fakt, że Celer nie zastąpił Hypacjusza na stanowisku magistra *militum praesentalis*, pozostając magistrem *officiorum* i będąc *a kind of supreme commander*²¹. Stanowisko magistra *militum praesentalis* było więc w 505 r. nieobsadzone, co zresztą przyznają zwolennicy tezy o zastąpieniu Areobinda przez Faresmanesa²². W takiej sytuacji istniała możliwość wyznaczenia tego ostatniego na niezajęte wówczas stanowisko. Wydaje się, że przedstawione argumenty są na tyle ważne, że nie można wykluczyć, iż bohater niniejszego tekstu w roku 505 został magistrem *militum praesentalis*, wypełniając tym samym wakat po Hypacjuszu. Bez względu na to, jak było w rzeczywistości, to jedno jest całkowicie pewne, że Faresmanes został zauważony i doceniony przez cesarza. Uznano, że jest on zdolny do pełnienia najwyższych stanowisk wojskowych. Trudno orzec, co zaważyło na cesarskiej decyzji. Jedyny znany nam epizod wojenny, w którym zapisał się Faresmanes, na pewno jej nie tłumaczy. Wydaje się, że musiały być i inne dokonania, o których, co prawda, nie wiemy, a które stały się podstawą do powstania wzmiankowanej powyżej opinii o Faresmanesie, jako znakomitym żołnierzu i zwycięskim wodzu. Musiała ona dotrzeć na cesarski dwór i znaleźć uznanie u Anastazjusza. Nie jest wykluczone, że za awansem Faresmanesa stał któryś z wpływowych uczestników wojny z Persami, u boku których służył, jak choćby Hypacjusz, siostrzeniec Anastazjusza czy może Celer.

Czym zapisał się Faresmanes w okresie, kiedy był magistrem *militum*? Nasza wiedza na ten temat dotyczy kilku epizodów. Pierwszy z nich dotyczy osłony prac podjętych z rozkazu Anastazjusza, związanych z budową Dary, która to twierdza miała wzmocnić obronę granicy z Persją²³. Z obawy przed Persami,

¹⁸ G. Greatrex, *Rome*, s. 109 (bez argumentacji).

¹⁹ Pseudo-Jozue, s.108, przyp. 503.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² *PLRE II*, s. 1290.

²³ O Darze, zobacz, m.in.: B. Croke, J. Crow, *Procopius and Dara*, „The Journal of Roman Studies” 1983, t. 73, s. 143-159; M. Whitby, *Procopius' description of Dara (Buildings 11.1-3)*, [w:] *The defence of the Roman and Byzantine East: proceedings of a colloquium held at the University of Sheffield in April 1986*, Oxford 1986, s. 737-783; G. Greatrex, *Rome*, s. 120-121; J. Rist, *Der Bau des ostsyrischen Stadt Dara (Anastasiupolis). Überlegungen zum Eigengut in der Kirchengeschichte des Ps.-Zacharias Rhetor*, [w:] *Syriaca II*, Hrsg. M. Tamcke, Münster 2004, s. 243-266.

zagrożającymi pracom, Faresmanes opuścił Edesę i przybył do Amidy, skąd ochraniał budowniczych²⁴. W tym czasie podjął również wielkie polowania, szczególnie na dziki, które niszczyć miały okoliczne tereny²⁵. Jak pisze Pseudo-Jozue swoim sukcesami w tym zakresie chwalić się miał mieszkańcom Edessy, do których wysyłał część schwytanych czy zabitych zwierząt²⁶.

Ostatnim wydarzeniem związanym z okresem wojny z Persją, w którym odnotowany został Faresmanes, są negocjacje pokojowe z 506 r. I znów nasza wiedza na ten temat pochodzi od Pseudo-Jozuego²⁷. Otóż w czasie negocjacji pokojowych z Persami, kierowanych przez Celera, magistra *officiorum* doszło do następującego epizodu. Faresmanes i Timostrat, duks Oshroene, którzy, jak się wydaje, dbać mieli o bezpieczeństwo bizantyńskiej delegacji, będąc jednocześnie jej członkami, zaalarmowani zostali przez jednego z podległych im żołnierzy, że perscy negocjatorzy mają ukrytą broń. W konsekwencji czego polecili swoim żołnierzom zaatakować Persów. Zostali oni pojmani wraz ze stojącym na ich czele dostojnikiem (*astabid*). Na rozkaz Celera – który obawiał się, że ich przetrzymywanie, a tym bardziej zabicie części z nich, na co nastawiali żołnierze, doprowadzi do odnowienia walk – zostali oni później wypuszczeni. Ostatecznie negocjacje doprowadziły do zawarcia pokoju²⁸.

W służbie Justyna I

O bezpośrednich losach Faresmanesa po wojnie z Persją nic nie wiemy. Przestał być magistrem *militum*, ale nie ma jasności, kiedy to nastąpiło²⁹. W źródłach pojawia się znów kilkanaście lat później, już za panowania Justyna I. W 522 r. z rozkazu tego cesarza działał w Edessie, doprowadzając do usunięcia tamtejszego biskupa Pawła³⁰. Jest interesujące, że kilka lat wcześniej w sprawę

---

²⁴ Pseudo-Jozue, 90; cf. Pseudo Zachariasz, VII, 6b (pomija Faresmanesa, a mówi o działaniach Felicissimusa, duksa Mezopotamii; zob. Pseudo-Jozue, s. 110, przyp. 111).

²⁵ Polowania mogły być związane z plagą dzikich zwierząt, która dotknąć miała Osrhoene w 504/505 r. (Pseudo-Jozue, 85 i s. 102, przyp. 479 i s. 110, przyp. 513).

²⁶ Pseudo-Jozue, 90.

²⁷ Pseudo-Jozue, 97; cf. Pseudo-Zachariasz, VII, 5.d.

²⁸ Na temat negocjacji pokojowych i warunków zawartego w ich wyniku układu, patrz m.in.: G. Greatrex, *Rome*, s. 115-118; F. Haarer, *Anastasius I*, s. 64-65.

²⁹ Przy założeniu, że Faresmanes był magistrem *militum praesentalis*, to następny po nim odnotowany został ok. 513 r., zaś przyjmując, że sprawował magisterium *militum per Orientem*, to kolejnego odnotowujemy ok. roku 516. Zob. *PLRE II*, s. 1290-1291.

³⁰ Opis tego wydarzenia: Pseudo-Dionysius of Tel-Mahre, *Chronicle (known also as the Chronicle of Zuqin)*, part III, transl., notes, introd. W. Witakowski, Liverpool 1996, s. 25 (dalej:

Pawła zaangażowany był Patrycjusz, którego Faresmanes znał przynajmniej od czasów wojny z Persją. Patrycjusz został wysłany do Edessy przez Justyna I na czele licznego oddziału wojska z zadaniem zmuszenia biskupa Pawła do uznania postanowień soboru w Chalcedonie. Ten jednak odmówił i w tej sytuacji Patrycjusz podjął działania na rzecz pozbawienia go urzędu. W ich realizacji napotkał opór mieszkańców miasta oraz tamtejszych mnichów. W efekcie doszło do pacyfikacji miasta. Zginąć miało wielu edesseńczyków i prawie wszyscy mnisi, którzy wpadli w ręce żołnierzy. Paweł został pojmany i usunięty z miasta³¹. Jednak cesarz Justyn wkrótce zmienił zdanie i pozwolił Pawłowi na powrót do Edessy oraz na sprawowanie biskupiej godności. W kilka lat później biskup znów naraził się cesarzowi. Według Pseudo-Dionizego Paweł znalazł się w konflikcie z Asklepiosem³², jednym z podległych sobie duchownych, któremu obiecał awans na biskupa w Harran. Z obietnicy się nie wywiązał, co skłonić miało Asklepiosa do podjęcia wrogich mu działań na cesarskim dworze. W tym celu wykorzystał on Demostenesa, swojego brata, który był wówczas prefektem pretorium Wschodu³³. Poinformował go, że Paweł nadal nie akceptuje postanowień soboru w Chalcedonie. Demostenes oskarżenie to przedstawił cesarzowi, który zapewne zirytowany uporem biskupa postanowił wówczas po raz kolejny pozbawić go urzędu, natomiast misję usunięcia go powierzył właśnie Faresmanesowi. Ten wypełnił cesarski rozkaz w lipcu 522 r. Miejszem zesłania biskupa była Euchaita³⁴. Nie wiemy, jakie stanowisko pełnił wówczas Faresmanes. Pseudo-Dionizy określa go mianem *stratelatesa*³⁵, co może oznaczać *magistra militum*. Z pewnością jednak nie mógł być on *magistrem militum per Orientem* (co wydawałoby się naturalne ze względu na położenie Edessy), bo nim

---

Pseudo-Dionizy); por. *Chronique de Michel le Syrien*, IX, 14, ed. J.B. Chabot, t. II, Paris 1901 (dalej: Michał Syryjczyk).

³¹ *Chronicon Edessenum*, 88, [w:] *Chronica Minora I*, ed. I. Guidi, Louvain 1955, s. 9; Pseudo-Dionysius of Tel-Mahre, *Chronicle (known also as the Chronicle of Zuqin)*, part III, transl., notes, introd. W. Witakowski, Liverpool 1996, s. 26-27 (dalej: Pseudo-Dionizy); zob. M.J. Leszka, *Flawiusz Patrycjusz, konsul roku 500*, „Balcanica Posnaniensia” 2022, t. 29, s. 38.

³² *PLRE II*, s. 163 (s.v. *Asclepius 6*).

³³ *PLRE II*, s. 353–354 (s.v. *Fl. Theodorus Petrus Demosthenes 4*).

³⁴ Na ten temat: A.A. Vasiliev, *Justin the First. An Introduction to the Epoch of Justinian the Great*, Cambridge Massachusetts 1950, s. 233 (szerzej na temat działań Justyna wobec środowisk antychalcedońskich, s. 221-241); V. Menze, *Justinian and the Making of the Syriac Orthodox Church*, Oxford 2008, s. 424-425; Pseudo-Zachariasz, s. 294, przyp. 53.

³⁵ Pseudo-Dionizy, s. 25-26.

był wówczas Hypacjusz³⁶. W tej sytuacji Faresmanes mógł być ewentualnie magistrem *militum vacans*. Nie można również odrzucić ewentualności, że użycie pod adresem Faresmanesa określenia stratelates było jedynie śladem pamięci o tym, że był on magistrem *militum* w czasie wojny z Persją. Jeśli tak, to nie mamy żadnych podstaw do formułowania przypuszczeń, dotyczących stanowiska, jakie pełnił on w czasie misji edesseńskiej. Jedno, co wydaje się pewne, to fakt, że skutecznie wyegzekwował cesarski rozkaz. Jeszcze przez jakiś czas Faresmanes przebywał w Edessie i podjął, tuż przed Bożym Narodzeniem, działania przeciwko mnichom zwolennikom monofizytyzmu, a miał to uczynić z poduszczenia Asklepiosa³⁷. Pierwszym jego posunięciem w tym zakresie było wypędzenie mnichów z monasteru, znajdującego się w pobliżu południowej bramy Edessy. Mnisi protestowali, wskazując na zimową porę niesprzyjającą takim przedsięwzięciom, szczególnie że wśród nich znajdowali się ludzie starzy i chorzy. Faresmanes nie wycofał się ze swojej decyzji, ale miał polecić Asklepiosowi zaopatrzenie mnichów w zwierzęta pociągowe, które miały nieść ich dobytek i nosze, na których transportowani byli chorzy i starzy³⁸. Można by rzec, że w zachowaniu Faresmanesa pojawiły się przejawy miłosierdzia. Wzmianka o tym posunięciu Faresmanesa jest ostatnią w kontekście jego obecności w Edessie. Pseudo-Dionizy opisuje dalsze kroki wymierzone w antychalcedońskie środowisko mnichów, ale nie wspomina już o bohaterze artykułu³⁹.

Na marginesie przedstawionych powyżej wydarzeń można byłoby zastanowić się nad kwestią postawy religijnej Faresmanesa. Nie jest oczywiście wykluczone, a może nawet zgodne z rzeczywistością, że był on chalcedończykiem. W tym przypadku realizacja rozkazów cesarskich, skierowanych przeciw biskupowi Pawłowi czy monofizyckim mnichom, była zgodna z jego osobistymi poglądami. Jednak z braku innych przesłanek będzie to tylko przypuszczenie. Truizmem będzie stwierdzenie, że wykonywanie cesarskich rozkazów dalekie mogło być od osobistych poglądów na ich temat danego wodza czy urzędnika.

Działania Faresmanesa w Edessie nie zakończyły jego kariery, co oznacza, że zostały przez Justyna ocenione pozytywnie. Po ich zakończeniu Faresmanes

³⁶ *PLRE II*, s. 1291.

³⁷ Pseudo-Dionizy, s. 27; por. Michał Syryjczyk, IX, 15. Autor źródła uczynił z Asklepiosa negatywnego bohatera i uczynił z niego winnego tak usunięcia Pawła, jak i represji wobec mnichów. Faresmanes z pewnością wypełniał rozkazy cesarskie, a słuchał podszeptów Asklepiosa, o ile były one z nimi zgodne.

³⁸ Pseudo-Dionizy, s. 27-28.

³⁹ Pseudo-Dionizy, s. 28-30.

musiał pozostawać albo na cesarskiej służbie, albo w kręgu ludzi bliskich dworowi, skoro powierzono mu kilka lat później ważne zadanie dyplomatyczne, jakim było doprowadzenie do zawarcia pokoju z Persją. Negocjacje prowadzone były, jak sądzi G. Greatrex, między kwietniem a czerwcem 527 r.⁴⁰, więc tuż przed śmiercią Justyna I, natomiast obok Faresmanesa na czele bizantyńskiego poselstwa stał Hypacjusz, siostrzeniec Anastazjusza I. Rokowania zakończyły się jednak niepowodzeniem. Po tym wydarzeniu bohater artykułu ostatecznie znika ze źródeł, co może oznaczać, że wkrótce zmarł. Hipotezę tę uprawdopodobnia odnotowany już fakt, iż Pseudo-Zachariasz, wzmiankujący udział Faresmanesa w negocjacjach z Persami, określił go mianem człowieka starego⁴¹.

Rodzina

Jak wspomniano powyżej, nic nie wiemy o rodzinie, z której wywodził się Faresmanes. Dysponujemy natomiast informacjami, dotyczącymi jego potomków. Wiemy, że jego syn nazywał się Zaunas⁴², z kolei jego synowie, jak już wspominałem, nosili imiona Rufin⁴³ i Leoncjusz⁴⁴. O ile o karierze Zaunasa nie mamy żadnych informacji, o tyle o jego synach oraz wnukach Faresmanesa, już tak. Wiemy, że obrali karierę wojskową. W 539 r. zostali wysłani do Afryki Północnej, pod komendę Solomona. Prokopiusz określa ich mianem archontów⁴⁵. Uważa się, że mogli zajmować stanowiska *magistri militum vacans*⁴⁶. W 540 r. uczestniczyli w bitwie pod Tumar w Górach Aurazjum, w której Bizantyńczycy pokonali Maurów dowodzonych przez Jaudasa⁴⁷. O ile nie mamy żadnych dalszych informacji o Leoncjuszu, to przypuszcza się, że 547 r. Rufin pozostawał na cesarskiej służbie w Trypolitanii, być może jako *dux Tripolitanae provinciae*⁴⁸.

Jak wynika z powyższych informacji, potomkowie Faresmanesa realizowali drogę kariery, którą przeszedł ich dziad, wykorzystując zapewne jego doświad-

⁴⁰Pseudo-Zachariasz, VIII, 5a; G. Greatrex, *Rome*, s. 138, 148.

⁴¹Pseudo-Zachariasz, VIII, 5a.

⁴²Prokopiusz, IV, 19.1; IV, 20.19; Teofanes, AM 5997. Poza imieniem i tym, że był ojcem Rufina i Leoncjusza nie wiemy nic o jego życiu.

⁴³*PLRE III*, s. 1098-1099.

⁴⁴*PLRE III*, s. 773.

⁴⁵Prokopiusz, IV, 19.1 (ἄρχοντες); cf. Theophanes, AM 6026, s. 205.

⁴⁶*PLRE III*, s. 773, 1098-1099.

⁴⁷Opis walk: Prokopiusz, IV, 20.1–21 (chwalebny udział Leoncjusza i Rufina – IV, 20.19; cf. Teofanes, 6026, s. 207).

⁴⁸*PLRE III*, s. 1098–1099.

czenia i pozycję, którą zdobył. Wnukowie Faresmanesa budowali swoje kariery za Justyniana I, który mógł przecież znać ich dziada⁴⁹.

***

Uchwytana w źródłach kariera Faresmanesa z Lazyki, wodza, obrońcy cesarstwa, wykonawcy polityki religijnej Justyna I, dyplomaty, trwała ok. dwudziestu pięciu lat. Najbardziej znany jej etap przypada na wojnę Bizancjum z Persją w latach 502-506. Udział w wojnie Faresmanes zaczynał prawdopodobnie jako *comes rei militaris*, kończył zaś jako *magister militum* (być może *praesentalis*). Był obecny podczas negocjacji pokojowych z Persami, kierowanych przez Celebra, *magistra officiorum*. Za panowania Justyna I powierzono mu misję usunięcia antychalcedońskiego biskupa Edessy Pawła i represjonowanie tamtejszego środowiska monofizyckich mnichów. Swoją karierę kończył, jako poseł Justyna I do Persów.

Faresmanes miał opinię znakomitego żołnierza i zwycięskiego wodza, którego bali się przeciwnicy, choć trzeba zaznaczyć, że informacje, które o nim posiadamy nie dają podstaw do tak pozytywnej oceny jego wojskowych dokonań.

Bibliografia

Źródła

Chronicon Edessenum, [w:] *Chronica Minora I*, ed. I. Guidi, Louvain 1955.
Chronique de Michel le Syrien, ed. J.B. Chabot, t. II, Paris 1901.

John the Lydian, *On powers, or The magistracies of the Roman state*, introduction, critical text, translation, commentary, and indices by A.C. Bandy, Philadelphia 1983.

Procopius, *History of the Wars*, transl. H. B. Dewing, London 1914.

Prokopiusz z Cezarei, *Historia wojen*, t. I, *Wojna z Persami i Wandalami*, z języka greckiego przełożył, wstępem poprzedził, komentarzem opatrzył D. Brodka, Kraków 2013.

Pseudo-Dionysius of Tel-Mahre, *Chronicle (known also as the Chronicle of Zuqnin)*, part III, transl., notes, introd. W. Witakowski, Liverpool 1996.

The Chronicle of Pseudo-Zachariah Rhetor Church and war in late Antiquity, VIII, 5a, transl. G. Greatrex, R.R. Phenix, C.B. Horn, introd. S. Brock, W. Witakowski, Liverpool 2011.

---

⁴⁹ Na temat elit wojskowych za Justyniana I, patrz D.A. Parnell, *Justinian's Men. Careers and Relationships of Byzantine Army Officers 518-610*, London 2017.

The Chronicle of Pseudo-Joshua the Stylite, transl., comm., introd. F. R. Trombley, J. W. Watt, Liverpool 2000.

Theophanis Chronographia, rec. C. de Boor, vol. I, Lipsiae 1883.

Opracowania

Begass Ch., *Die Senatsaristokratie des oströmischen Reiches, ca. 457-518. Prosopographische sozialgeschichtliche Untersuchungen*, München 2018.

Blockley R.C., *East Roman Foreign Policy. Formation and Conduct from Diocletian to Anastasius*, Leeds 1992.

Croke B., Crow J., *Procopius and Dara*, „The Journal of Roman Studies” 1983, t. 73.

Dignas B., Winter E., *Rome and Persia in late Antiquity. Neighbours and rivals*, Cambridge 2007.

Greatrex G., *Flavius Hypatius, quem vidit validum Parthus sensitque timendum. An investigation of his Career*, „Byzantion” 1996, t. 66.

Greatrex G., *Rome and Persia at war, 502-532*, Leeds 1998.

Haarer F.K., *Anastasius I. Politics and empire in the late Roman world*, Cambridge 2006.

Jarosz Ł., *Wschodniorzymscy magistrowie militum w latach 395-527. Studium prosopograficzne*, Kraków 2017.

N. Lenski, *Two Sieges of Amida (AD 359 and 502-503) and Experience of Combat in the Late Roman Near East*, [w:] *The Late Roman Army in the Near East from Diocletian to the Arab Conquest*, Oxford 2007.

Leszka M.J., *Flawiusz Areobind – wódz jednej wojny*, „Balcanica Posnaniensia” 2020, t. 27.

Leszka M.J., *Flawiusz Patrycjusz, konsul roku 500*, „Balcanica Posnaniensia” 2022, t. 29.

Martindale J.R., *Prosopography of the Later Roman Empire*, vol. II, A.D. 395-527, Cambridge 1980.

Martindale J. R., *The Prosopography of the Later Roman Empire*, vol. III, A.D. 527-641, Cambridge 1992.

Meier M., *Anastasios I. Die Entstehung des Byzantinischen Reiches*, Stuttgart 2009.

Meier M., *Flavios Hypatios: der Mann, der Kaiser sein wollte*, [w:] *Verwandtschaft, Name und soziale Ordnung (300-1000). Kinship, Name, and the Social Order (300-1000)*, ed. St. Patzold, K. Ubl, Berlin-Boston 2014.

Menze V., *Justinian and the Making of the Syriac Orthodox Church*, Oxford 2008.

Parnell D.A., *Justinian's Men. Careers and Relationships of Byzantine Army Officers 518-610*, London 2017.

Rist J., *Der Bau des ostsyrischen Stadt Dara (Anastasiupolis). Überlegungen zum Eigengut in der Kirchengeschichte des Ps.-Zacharias Rhetor*, [w:] *Syriaca II*, Hrsg. M. Tamcke, Münster 2004.

Talbot A.-M., *Old Age in Byzantium*, „Byzantinische Zeitschrift“ 1984, t. 77.

Vasiliev A.A., *Justin the First. An Introduction to the Epoch of Justinian the Great*, Cambridge Massachusetts 1950.

Whitby M., *Procopius' description of Dara (Buildings 11.1-3)*, [w:] *The defence of the Roman and Byzantine East: proceedings of a colloquium held at the University of Sheffield in April 1986*, Oxford 1986.